

osrednjim velikanom slovenske književnosti, so tudi njegovi spisi zanimivi in važni za celotno Slovenijo. Tako knjiga ne bo dobrodošla le tistim, ki jih zanima predvsem literarna zgodovina, temveč tudi slovenskim etnografom in slovenskim zgodovinarjem.

Vincenc Rajšp

Ignacij Voje, **Nemirni Balkan. Zgodovinski pregled od 6. do 18. stoletja**. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1994. 295 strani.

Delo prof. Ignacija Vojeta je plod avtorjevega in založbinega prizadevanja, da dobi slovenski knjižni trg pregleden in strnjen, predvsem pa poljuden prikaz naše jugovzhodne sosesčine. Domači bralec je delo z obravnavano problematiko nedvomno potreboval že dlje časa, v zadnjih letih pa je njegova aktualnost toliko večja. Poznavanje zgodovinskega razvoja balkanskih dežel lahko, kot uvodoma navaja avtor, pripomore k boljšemu razumevanju mnogih sodobnih pojavov in pojasni vzroke sedanjih razmer. Z utemeljitvijo, da balkanski prostor naseljujejo predvsem južnoslovanski narodi, je le-tem namenjenega največ prostora, od zunanjih političnih dejanikov pa še dvema velikima imperijama, bizantinskemu in osmanskemu, ki sta obravnavani prostor najbolj zaznamovala. Avtor je stremel za čim popolnejšim političnim pregledom, ki naj ne bi bil obremenjen z obrobnimi dogajanji. Vanj vključuje tudi družbeni in gospodarski razvoj, kulturnega pa skuša zapolniti zlasti s slikovnim gradivom in njegovim spremnim tekstom.

Dvanajst stoletij balkanske zgodovine je v Nemirnem Balkanu razdeljenih na deset poglavij različnega obsega in vrsto podpoglavij ter manjših vsebinskih enot. V prvem poglavju se bralec kratko seznani z vplivom lege Balkanskega polotoka na njegov zgodovinski razvoj, pri čemer je nakazan še sklop drugih manj pomembnih dejavnikov. Naslednja tri poglavja moremo šteti v organsko celoto, ki zajema čas od naselitve Slovanov do končne stopnje južnoslovanskih političnih tvorb in družbenega razvoja v poznem srednjem veku. Vsako od poglavij uvaja kratek pregled bizantinske zgodovine. Peto poglavje se nato razmeroma obširno ukvarja s propadom posameznih srednjeveških držav kot posledico turškega napredovanja, pri čemer avtor šele v naslednjem poglavju spregovori o nastanku in razvoju osmanske države. Njen vzpon od obmejnega emirata do bližnjevzhodno-sredozemskega imperija poveže s prikazom državne, upravne in vojaške ureditve ter z značilnostmi turškega fevdalizma. Odražanje slednjih v regionalnih razmerah obravnava sedmo poglavje na primeru Makedonije, Srbije, Bosne in Hercegovine ter Črne gore. Preostankom Hrvaške zunaj Osmanske države je namenjeno celotno osmo poglavje, v naslednjem pa avtor zajame dve stoletji strukturne krize v turškem imperiju. Precejšnjo težo daje vojnemu dogajanju, vplivu krize na posamezne južnoslovanske dežele in slednjič migracijam, ki usodno zaznamujejo obravnavani prostor v pogledu novodobne narodne prebujne in oblikovanja modernih narodov. Habsburški absolutizem in odpor v hrvaških deželah zapolnjujeta zadnje, deseto poglavje, kratko tako po obsegu (nekaj več kot tri strani) kot po časovnem razponu, saj se pregled hrvaške in z njo habsburške zgodovine konča z zrinsko-frankopansko zaroto ali kakšno stoletje prej kot pri balkanskih deželah znotraj turškega imperija.

Delo prof. Vojeta zaznamujeta širok časovni razpon in številnost podatkov, strnjena v posrečeni kombinaciji obojega v ne preobsežni knjižni obliki. Poudariti velja berljivost, poljudnost in preglednost dela, ki jo olajšujeta registra osebnih (okoli 600) in krajevnih imen (nad 700). Prvič je dobil slovenski knjižni trg tudi delo s pregledom historiografske literature o celotnem Balkanskem polotoku. Razdeljena je na bibliografije, splošne preglede (nacionalne zgodovine, ki domačemu bralcu žal niso vse dostopne) ter pregled študij in razprav o širših, pa tudi specifičnih vprašanjih. Zaključno poglavje o izbrani literaturi uvaja zahtevnejšega bralca na pot iskanja odgovorov na tista vprašanja, na katera Nemirni Balkan glede na uvodoma pojasnjeno naravo dela eksplicitno ne odgovarja.

Upošteva, da je pričujoči pregled balkanske zgodovine namenjen širokemu bralskemu krogu, se pa po vsebinski plati malo razlikuje od avtorjevih skript za študente (Oris zgodovine jugovzhodne Evrope, Srednji vek, Novi vek, 1992), kaže opozoriti na neizogiben manko, ki ga je v primerjavi s študenti zgodovine deležen nedoločljivo širok krog bralcev Nemirnega Balkana. Tudi ob predpostavki, da se tako eni kot drugi lotevajo obravnavane problematike z enakim predznanjem in dojemanjem zgodovine, kar naj bi v praksi ne veljalo, bo laični bralec prikrajšan za ustrezno razlago prenekaterega pojava, pojma ali širših razsežnosti določene dobe. Vezan zgolj na besedilo v knjigi utegne spregledati pomen določenih tokov ali dogodkov, predvsem pa bo pogršel sinhroni pregled balkanske zgodovine. Ta je sicer mestoma nakazan, a za nezgodovinarja morebiti premalo poudarjen. Študent prof. Vojeta je bil glede tega v neprijetni prednosti, saj profesorjeva predavanja niso obsegala zgolj v pričujoči knjigi zaobsežene snovi, temveč glede na predavateljevo presojo tudi ustrezno razlago pojmov, njihovo umeščenost v časovni in prostorski kontekst, nenazadnje njihovo aktualizacijo.

Za bralca, ki po stroki ni in ne namerava biti zgodovinar, potrebuje prebiranje Nemirnega Balkana na več mestih še dodaten zgodovinski ekskurz. Ker se poglavja delijo pretežno na nacionalne zgodovine (izjema je denimo Dubrovnik), manjka pa splošen zgodovinski pregled za celoten srednji vek, stopajo

pomembni politični dejavniki (Benetke, Normani, Franki ali papež) v dogajanje iz praznine. Četudi avtor v uvodu poudarja, da je hotel prikazati predvsem organski razvoj posameznega naroda in je pri tem upošteval vse tisto, kar je te narode povezovalo in razdvajalo, bralcu ni olajšal razumevanja s kratkim sinhronim uvodom v poglavja o srednjem veku. V bralčevih očeh utegneta zamegliti pravilno predstavo organskega razvoja narodov tudi odsotnost etnogeneze ter razlage pojmovanja imen modernih nacij v konkretnem zgodovinskem kontekstu, je pa v knjigi denimo obširno predstavljena etnogeneza Albancev. V zvezi s povezovalnimi in ločevalnimi elementi pri posameznih narodih zahtevnejšemu bralcu gotovo manjka vsaj lapidaren pregled kulturnega razvoja. Tako je svetovnozgodovinski problem pokristjanjenja Slovanov in z njim v zvezi oblikovanje knjižnega jezika precej skrit znotraj političnega dogajanja. Podobno velja za delitev Balkana na katoliški in pravoslavni del ali na primer za islamizacijo, ki je kot širši balkanski pojav osvetljena le parcialno. Nasprotno kot pri srednjem veku bo bralčev vpogled v osmanski novi vek olajšal temeljit pregled struktur osmanske družbe, smiselno pa zaključile migracije z nakazanimi posledicami pri oblikovanju modernih nacij.

Boris Golec

Eva Holz, Razvoj cestnega omrežja na Slovenskem ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU 1994. 157 strani. (Zbirka ZRC; 2)

Predelana doktorska disertacija Eve Holz o razvoju cestnega omrežja pri nas ob koncu 18. in v 19. stoletju obravnava zelo široko problematiko. Govori ne samo o razvoju cestnega omrežja, kot je to razvidno iz naslova, ampak še o vrsti spremljajočih problemov v zvezi z zgodovino cest kot so mitnice, problematika vzdrževanja in finansiranja cest, tehnika gradnje cest, zelo razvejana zakonodaja, težave na potovanjih v 18. in 19. stoletju in še marsičem. Obravnavana tematika doslej pri nas še ni bila sistematično obdelana, zlasti smo malo vedeli o razvoju cestnega omrežja na Kranjskem, obstaja pa nekaj študij za Štajersko in Koroško. Predvsem je velika vrednost dela Eve Holz v tem, da je njena raziskava nastala na osnovi študija arhivskega gradiva, ki je ohranjeno v Arhivu Slovenije in ga raziskovalci doslej niso uporabljali ali vsaj zelo malo. Omenjeno gradivo je zbrano v t.i. Gubernijskem arhivu in je zelo obsežno, saj ga je preko 20 tekočih metrov. Zato smo res lahko veseli, da se je nekdo lotil njegove obdelave in je tako tudi s pomočjo tega gradiva nastal sintetični prikaz problematike cestnega omrežja, ki bo lahko služil kot osnova za že dolgo pričakovani 3. zvezek Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev, ki naj bi obravnaval promet na Slovenskem.

Poleg omenjenih arhivskih virov je avtorica pregledala še vrsto drugih virov kot npr. Bericht der Handels- und Gewerbekammer für das Kronland Krain zu Laibach an das hohe k. k. Ministerium für Handel, Gewerbe und öffentliche Bauten (za različna leta), razna poročila avstrijskega statističnega urada, deželno zakonodajo in obravnave kranjskega deželnega zbora ter pisanje tedanjega časopisja.

Zaradi nemščine, ki je jezik starejših virov, se je pri svojem delu srečevala s številnimi problemi, še posebej ob branju rokopisnega gradiva, saj je branje pisane gotice včasih veliko večji problem, kakor samo povzemanje vsebine. Poleg uvodnega poglavja, ki govori o virih in literaturi, ima delo še sedem krajših ali daljših poglavij.

V poglavju Ceste v 18. stoletju je avtorica prikazala najprej cestno omrežje v slovenskih deželah do nastanka Ilirskih provinc, pri čemer je opozorila na vrsto konkretnih problemov npr. tudi na vprašanje konkurenčnih cest (tuhinjska cesta in cesta čez Trojane), na vprašanje odkupa od cestne tlake, ki je tedaj že bil mogoč, na dejstvo, da so ob gradnji posameznih cestnih odsekov na določeno območje pripeljali večje število tujcev, ki so s svojo prisotnostjo imeli tudi večji ali manjši vpliv na okolico. Tako navaja, da je ob gradnji cestnega odseka med Vrhniko in Planino sem prišlo 400–500 delavcev (vojakov) in še okrog 100 zidarjev.

Zanimivi so podatki o številu prepeljanih tovornih voz, za leto 1787 je ohranjen podatek, da je šlo skozi Vrhniko letno 5700 tovornih voz proti Trstu, v nasprotni smeri pa še več. K temu je treba prišteti še okrog 12000 majhnih voz (z dvema konjema). Za ta čas so ohranjeni tudi podatki o številu gostiln. Beremo, da je od Podkorena do Ljubljane bilo 22 gostiln, od Ljubelja do Ljubljane pa 15. Čas Napoleonovih vojn je cestam napravil precej škode, tako da je ob nastanku Ilirskih provinc bilo veliko dela na eni strani s popravili, na drugi zaradi novih povezav, ker naj bi province bile prehodno ozemlje za francosko trgovino z Vzhodom (morska pot zaradi celinske zapore ni bila mogoča).

Zelo obsežno je poglavje o cestah v 19. stoletju, kjer so najprej podrobno obravnavane državne ceste, zlasti cesta Dunaj–Trst, ki je bila najbolj obremenjena in je pomenila hrbtenico cestnega omrežja na Slovenskem. V Razdrtem se je od nje odcepila državna cesta preko težko premagljivega hriba Rebernice proti Vipavski dolini in Gorici, nekoliko kasneje je bila zgrajena še cesta preko Hrušice, ki pa pri furmanih zaradi raznih vzrokov (teren brez vode, dolgo zadrževanje snega, preozko cestišče, samotna in za roparje primerna pot) ni bila priljubljena. V Postojni se je od ceste Dunaj–Trst odcepila državna